

HERDERLIKE BEDIENING AAN DIE KIND UIT 'N EGSKEIDINGSGESIN

SP van der Schyff en CJH Venter¹

ABSTRACT

PASTORAL CARE TO A CHILD EXPOSED TO A DIVORCE IN HIS/HER FAMILY

In this article special attention is paid to three aspects concerning the above mentioned theme. Firstly, basis-theoretical perspectives are developed on a child in a crisis situation. Secondly an investigation is undertaken on metatheoretical level on the child's unique emotional experience of the divorce of his or her parents. Aspects dealt with here are reactions of shock, grief, confusion, aggression, fear, feelings of guilt, loneliness, stress and feelings of inferiority. Finally, practice-theoretical guidelines are proposed for pastoral care to a child exposed to a divorce in his/her family. Special attention is paid to the functioning on a practical level of the pastoral basis attitude, the acts of listening to a child, Scripture reading, proclamation and prayer.

OPSOMMING

In hierdie artikel word in besonder aan drie aspekte aandag gewy. Eerstens word basisteoretiese perspektiewe gebied op herderlike sorg aan 'n kind in 'n krisis-situasie. Vervolgens word op metateoretiese vlak ondersoek ingestel na die kind se eiesoortige emosionele beleving van die egskeiding van sy of haar ouers. Aspekte wat hierin aan die orde kom, is skok, harseer, verwardheid, aggressie, vrees, skuldgevoelens, eensaamheid, stres en gevoelens van minderwaardigheid. Laastens word praktykteoretiese riglyne gebied vir herderlike sorg aan die kind uit 'n egskeidingsgesin. Hier word besonder gelet op die praktiese funksionering van die pastorale grondhouding, akte van luister, Skriflesing, verkondiging en gebed.

1. INLEIDING

Ten spyte daarvan dat die huwelik in sy wese onverbreekbaar is, is egskeiding 'n werklikheid so oud soos die mensdom self. Tog bly dit teen God se bedoeling met die huwelik (Mark 10:9). So sterk word

1 Ds SP van der Schyff en Prof CJH Venrer, Skool vir Kerkwetenskappe, Vakgroep: Praktiese Teologie, Fakulteit Teologie, PU vir CHO, Potchefstroom, 2520.

die onverbreekbaarheid van die huwelik beklemtoon dat God by monde van die profeet Maleagi dit duidelik stel dat Hy egskeiding haat en dat dit in wese niks anders as 'n liefdelose daad van geweld is nie (Mal. 2:16). Dit is immers die uitmekaar skeur van twee wat een geword het met hul huweliksluiting (Swanepoel 1995:65).

Egskeiding word soveel wreder en gewelddadiger wanneer daar reeds 'n kind uit die aanvanklike huwelik gebore is. Geen egskeiding is skoon of sonder trauma nie (Nel & Pretorius 1996:177). Gewoonlik bring dit die lelikste in ouers na vore in hul geveg om eie regte. Die mees weerlose persone in so 'n situasie is dikwels die kinders omdat hulle nie deel van die besluitnemingsproses tot 'n egskeiding is nie en dikwels agterna ook nie kan kies waar hulle wil gaan woon nie (Pretorius & Pretorius 1998:328). Ouers blyk dus in die egskeidingsproses altyd die leidende partye te wees (hoewel hulle self ook ly) terwyl die kind sonder uitsondering die lydende party is. Met betrekking tot die posisie van die kind in die egskeidingsproses en die leed wat hy moet deurmaak, is die opmerking van Oppenhuizen (1990:12) veelseggend: "Children are the forgotten victims".

2. AKTUALITEIT

Volgens die Sentrale Statistiekdiens was daar gedurende 1997 in totaal ± 100 000 kinders betrokke by die egskeiding van hul ouers.

Today ... divorce is regarded as more normal than having been married at all (Cornes 1993:320).

Behalwe dat die kind se krisis tydens 'n egskeiding dikwels deur die ouers oor die hoof gesien word as gevolg van hul eie krisis, word kinders in 'n egskeidingskrisis dikwels ook deur die predikant en kerk afgeskep (Trimmer 1994:157; Baxbaum 1995:175-177). Roehlkepartain (1991:17) voer 'n dubbele rede aan vir veral die predikant se onttrekking aan die kind in 'n egskeidingskrisis. Enersyds, meen hy, is daar by predikante die vrees vir die wek van suspisie. Omdat 'n egskeiding so 'n sensitiewe aangeleentheid is, is predikante bang dat hulle van inmenging beskuldig kan word wanneer daar persoonlike aandag aan die kind gegee word. Andersyds vermy predikante dikwels individuele herderlike bediening aan kinders in 'n egskeidingskrisis bloot as gevolg van 'n gevoel

van eie ontoereikendheid. Hierdie standpunt word ook gehuldig deur Bertolini (1994:63), Lester (1985:35) en Trimmer (1994:157).

In die Suid-Afrikaanse pastorale literatuur bestaan daar tot op hede nog feitlik geen diepgaande of afgehandelde studie oor herderlike sorg aan kinders uit 'n egskeidingsgesin nie (Nel & Pretorius 1996:181). Die meeste lig op hierdie onderwerp word gewerp vanuit die vakgebiede van Maatskaplike Werk (Van der Hoven 1990), Opvoedkunde (Van der Merwe 1994) en Psigologie (Cronje 1997). Die leemte in navorsing vanuit die teologie beklemtoon die noodsaak van hierdie artikel.

3. PROBLEEMSTELLING

In die lig van bovermelde blyk dit dat daar veral drie leemtes in hierdie veld van ondersoek bestaan.

Ten eerste blyk dit dat die probleem van herderlike bediening aan die kind in 'n krisissituasie soos egskeiding, vanuit die gereformeerde teologie nog nie na behore nagevors is nie. Gevolglik moet daar basisteoreties te werk gegaan word om vas te stel watter perspektiewe die Skrif bied vir herderlike bediening aan die kind in 'n krisis.

'n Tweede leemte wat aangespreek moet word, handel oor die kind se eiesoortige emosionele beewing van die egskeiding van sy ouers. Ten einde die kind se eiesoortige emosionele beewing enigsins beter te verstaan, moet vasgestel word watter metateoretiese perspektiewe vakwetenskappe buite die teologie rondom die emosionele beewing van die kind in 'n egskeidingsituasie bied.

'n Derde leemte wat binne die veld van ondersoek grondiger navorsing verg, is die vraag na effektiewe, praktiese herderlike bediening aan die kind in 'n egskeidingskrisis. Hier sal praktykteoretiese riglyne neergelê moet word vir herderlike bediening aan die kind in 'n egskeidingsituasie.

4. BASISTEORETIESE PERSPEKTIEWE OP HERDERLIKE BEDIENING AAN DIE KIND IN 'N KRISIS

4.1 Basisteoretiese perspektiewe op herderlike bediening

In die herder/kuddemetafoor word God se leiding en versorging van sy kinders konkreter voorgestel en toegepas. Hoewel daar in die Skrif talle verwysings is na God as die Goeie Herder, word die metafoor in besonder vanuit Esegïel 34 en Johannes 10 belig.

Eksegeties kan die volgende afleidings uit bovermelde Skrifge-deeltes gemaak word ten opsigte van herderlike bediening:

- Die *grond* vir herderlike bediening is God se liefde vir sy kudde soos dit tot uitdrukking kom in die genadeverbond.
- Die *subjek* van herderlike bediening is God-Drie-Enig in Jesus Christus deur die werking van die Heilige Gees. God gebruik die mens as instrument om dienswerk (*diakonia*) en slawewerk (*douleia*) te verrig.
- Die *objek* van herderlike bediening is die kudde van God as eenheid, sowel as die enkeling binne die kudde (ook met inbegrip van die kind).
- Die *wese* van herderlike bediening is die sorgvuldige versorging van God se kudde deur die dienste.
- Die *inhoud* van herderlike bediening is die ampelike verkondiging van die Woord tesame met die gebed om die verligting van die Woord deur die Heilige Gees.
- Die *doel* van herderlike bediening is om die mens binne sy konkrete omstandighede voor die werklikheid van die Lewende God te stel.
- Die *metode* van herderlike bediening is die konkretisering van die Woord binne-in die werklikheid van die mens se situasie.

4.2 Basisteoretiese perspektiewe op herderlike bediening aan die kind

Die grond vir herderlike bediening aan die kind lê binne die kader van die verbond. Die verbond is 'n duidelike bewys dat

... die kind of jongmens daadwerklik deel is van God se inherente bemoeienis met sy kinders (Le Roux & Rossouw 1992:538).

Jesus se optrede teenoor kinders (soos onder andere in Markus 9 en 10 beskryf) beklemtoon voorts ook die opdrag tot herderlike bediening aan die kind. Enkele tersaaklike afleidings kan uit bovermelde Skrifgedeelte gemaak word:

- Jesus identifiseer Homself met kinders (Mark. 9:37).
- Jesus waarsku dat kinders nie van Hom afvallig gemaak mag word nie (Mark. 9:42).
- Jesus berispe diegene wat kinders probeer verhoed om na Hom te kom (Mark. 10:13,14).
- Jesus nooi kinders uit om na Hom te kom (Mark. 10:14).
- Jesus raak kinders aan en sien hulle (Mark. 10:16).

In Johannes 21:15 gee Jesus die direkte opdrag tot herderlike bediening spesifiek aan die kind as Hy Petrus beveel: "Laat my lammers wei ..."

4.3 Basisteoretiese perspektiewe op herderlike bediening aan die kind in 'n krisissituasie

The call of the gospel for the care of our children seems to speak louder to us today than ever. This is not a good era for children. Throughout the world, we read continually of the suffering ... that children are undergoing. (McGeady 1996:19).

Hoewel die pleidooi om kinders in nood by te staan inderdaad tans toenemend aktueel word, is dit nie 'n unieke tydgebonde tendens nie. Herderlike bediening aan kinders in nood is 'n Bybelse opdrag so oud soos die mensdom self.

Brierley (1993:89) toon aan dat slegs vier persone in die Skrif positief geïdentifiseer word as tieners " ... and they all had problems!"

Ismael was dertien toe hy besny is (Gen. 17:25) en kort daarna is hy saam met sy moeder, Hagar, deur Sara weggejaag (Gen. 21:10). Josef was sewentien toe hy as slaaf in Egipte verkoop is (Gen. 37:2). Asarja is op sestien tot koning gekroon, kort na die moord op sy pa, Amasia (2 Kon. 14:19-21). Jojagin was agttien toe hy koning van Juda geword het (2 Kon. 24:8). As seun het hy die krisis van wegvoering in ballingskap beleef (2 Kon. 24:10-15). Maria was waarskynlik tussen veertien en sestien toe sy deur die Heilige Gees swanger geraak het en geboorte geskenk het aan Jesus (Brierley 1993:90). Die Skrif swyg dus nie oor die nood van ook jong seuns en dogters nie.

Eksegeties bied Esegieël 34:4 en Sagaria 13:7-9 (vanuit die Ou Testament) duidelike grond vir herderlike bediening spesifiek aan die kind in nood (Maarsingh 1991:28; Van der Woude 1984:249). Vanuit die Nuwe Testament het Weren (1996:51-63) uit 'n deeglike semantiese studie van die begrip kinders in Mattheus tot die volgende gevolgtrekking gekom:

They form a vulnerable group, which is dependant on the care of parents; the dark side of this is that they are involved in the miserable circumstances of their parents or become the victims of negative options on the part of adults ... Children can count on Jesus' sympathy and He even urges his followers to take great care of them. (Weren 1996:61).

5. METATEORETIESE PERSPEKTIEWE RAKENDE DIE EMOSIONELE BELEWING VAN DIE KIND IN 'N EGSKEIDINGSITUASIE

5.1 Die psigo-dinamika van die egskeidingsproses

Egskeiding is 'n langdurige, komplekse proses van gesinsveranderinge en aanpassings waarby ouers en kinders hul lewens en verhoudings dikwels oor 'n tydperk van etlike jare moet probeer aanpas en stabiliseer.

Legally it is a single event, but psychologically it is a chain — sometimes a never-ending chain of events (Wallerstein & Blakeslee 1989:78).

Voordat 'n huwelik finaal in die Hooggeregshof regtens ontbind word, gaan dit deur verskillende degenererende stadia. Vier tydsfases word algemeen met betrekking tot egskeiding erken (Van Staden 1992:66):

- Die inisiële fase word gekenmerk deur toenemende konflik in die huwelik.
- Die tweede fase word as emosionele egskeiding getipeer aangesien dit die erkenning is van die feit dat die huwelik onherstelbaar verbroekel het.
- Die akute fase is die tydperk direk voor, tydens en direk na die egskeidingsbevel in die hof.
- Die laaste fase duur vanaf direk na die egskeidingsbevel tot ongeveer vyf jaar na die egskeiding. Daarna word verwys as die afloopfase.

Oor die werklikheid van egskeiding as 'n krisis het die kind geen direkte beheer nie. Oor die wyse waarop die krisis hanteer word, het die kind tog in 'n bepaalde mate beheer en die wyse waarop dit hanteer word het uiteindelik ook 'n bepaalde effek op die gevolge daarvan op hom (Pretorius & Pretorius 1998:328). Dit is belangrik om te benadruk dat krisishantering 'n verloop van gebeure is waarin verskillende fases onderskei word. Die klassieke fase-indeling van die Kubler-Ross-profiel van 'n egskeidingskrisis bly die basiswerk vir alle vakwetenskappe om die krisis van egskeiding by die kind te verstaan (Van der Merwe 1994:12).

Die belangrikste fases van krisishantering wat spesifiek by die adolessent voorkom, is ontkenning, isolasie, woede, onderhandeling, depressie en aanvaarding (Cronje 1997:8; Louw 1989:184-189).

5.2 Analise van die emosionele beleving van die kind in 'n egskeidingsituasie

5.2.1 Egskeiding is 'n traumatiese ervaring

Egskeiding is vir die kind sekerlik die mees traumatiese krisis waarmee hy te doen kan kry en gaan altyd gepaard met 'n warboel van soms ambivalente emosies (Brierley 1993:47).

(T)here is no way of protecting children against the trauma of divorce. They often imagine horrors far removed from the reality of

the situation and are concerned as to where and with whom they will live. They are frightened by both the real and imagined changes in their lives. The effect of divorce on children can be devastating. (Kenyon 1990:10).

Die beleving van die kind binne 'n egskeidingskrisis is 'n komplekse samestelling van emosies met affektiewe (gevoelsmagtige), kognitiewe (denkmatige) en konatiewe (gedragsmatige) dimensies. Emosies is ook altyd onderling geïntegreer met die gevolg dat die uitdrukking van 'n bepaalde emosie in woorde soms haas onmoontlik is (Bertolini 1994:60). 'n Emosie bly derhalwe altyd relatief, aangesien onuitgesproke dimensies altyd daaraan gekoppel is.

5.2.2 Faktore wat die kind se emosionele beleving van die egskeiding beïnvloed

Verskeie faktore affekteer die emosionele beleving van die kind en voortspruitende gevolge van die egskeiding op hom. Die mees uitstaande faktor wat die kind se beleving van en reaksie op egskeiding beïnvloed, is ouderdom (Cronje 1997:20-22). Geslagsverskille is ook 'n beduidende faktor in die emosionele beleving rondom en ten opsigte van egskeiding (Imbimbo 1995:745-761). Die wyse waarop ouers hul eie egskeiding hanteer, het ook 'n bepalende invloed op die kind se beleving van die egskeiding (Cornes 1993:17-19). Dit blyk dat kultuurverskille inderdaad ook 'n bepalende faktor is in die kind se beleving van en hantering van egskeiding.

Hoewel die Westerse en Afrika Christendom kragtens sy gemeenskaplike geloof in Jesus Christus een is (Maluleke 1996:8-9), meen De Jongh (1995:193-194) dat kultuurverskille in ag geneem moet word in die pastoraat. Ook Bryant (1995:329-333) en Müller en Swanepoel (1996) wys op 'n verskeidenheid van kultuurverskille wat spesifiek in die pastoraat aktueel is. Dit lyk egter asof daar ten opsigte van herderlike bediening aan kinders in die Afrika konteks 'n uiters groot leemte bestaan.

5.2.3 Die emosionele beleving van die kind

In ag genome die kompleksiteit daarvan, word slegs op die mees algemene emosies wat deur kinders in 'n egskeidingsituasie beleef word, vervolgens gefokus.

Skok

Selfs al verwag die kind die moontlikheid van egskеiding, bly die aankondiging van die voorneme om te skei vir die kind " ... the thing he fears the most" (Bertolini 1994:60).

Hartseer

Een van die mees algemene skokreaksies van kinders by die aanhoor van 'n voorneme van egskеiding, is hartseer, (Gelderblom 1991:585). Cronje (1997:11) bied as verklaring vir onbeheerste huil, die skielike besef van verlies. Die impak van egskеiding is immers oorweldigend.

Verwardheid/verdwaasdheid

Die skokreaksie met die bekendmaking van egskеiding gaan dikwels ook gepaard met totale momentele verdwaasdheid en verwardheid (Nel & Pretorius 1996:181). Die rede vir die skielike verwardheid is die magdom vrae wat meteens by die kind opkom, wat hy dikwels self nie eens kan verwoord nie en waarop hy ook geen onmiddellike antwoorde kan vind nie.

Ontkenning

Ontkenning is 'n natuurlike verdedigingsmeganisme wat intree en "... help kinders om die aanvanklike skok en pyn van die verlies te hanteer" (Cronje 1997:11). Veral kinders wat nie vooraf op die egskеiding voorberei is nie, ontken die werklikheid daarvan deur leuens aan ander daaroor te vertel en te fantaseer oor waar die afwesige ouer hom/haar bevind (Van Staden 1992:182).

Woede/aggressie

Woede is een van die mees algemene reaksies op egskеiding en kom onder alle ouderdomsgroepe en beide geslagte voor (Gelderblom 1991:585.) "They're angry at their parents. They're angry at themselves. They're angry at God" (Roehlkepartain 1991:51). Die grondslag vir die woede lê in die onvermoë om die situasie te hanteer.

Vrees/onsekerheid/angs

Vrees en onsekerheid spruit primêr voort uit die besef van moontlike verlies. Die grootste vrees by kinders in egskеiding is dat hulle die

betrokke ouer wat die huis verlaat, of bes moontlik beide ouers mag verloor. Skeidingsangs manifesteer in 'n gevoel van algemene onsekerheid (Nel & Pretorius 1996:182). Die vrees dat daar moontlik van die kind verwag mag word om tussen sy ouers te kies, is 'n emosie wat normaalweg intens ervaar word by kinders in 'n egskeiding.

Skuldgevoel

"Most children feel, in one way or another, responsible for their parents' divorce. They experience feelings of guilt since they relate their behaviour to the failure of the marriage" (Du Plessis 1989:39). Die ervaring van ambivalente lojaliteit tussen die ouers dra voorts nog verder by tot die beleving van skuldgevoelens by die kind.

Verlies/eensaamheid

Van Staden (1992:169) is van mening dat die gevoel van verlies by die kind deur egskeiding in intensiteit vergelykbaar is met die gevoel van verlies deur dood. Die kind ervaar normaalweg 'n verlies van vertroue en geloof, van ouerlike eenheid, van die ma en pa afsonderlik soos voor die egskeiding, en van die kind self soos voor die egskeiding.

Skaamte/vernedering/minderwaardigheid

Dit blyk dat egskeiding veral vir die adolessent 'n groot vernedering is wat hy so ver moontlik probeer geheim hou. 'n Wesenlike grondoorzaak vir die gevoel van minderwaardigheid by kinders uit egskeidingsgesinne is die dikwels noodgedwonge verlaging in lewenstandaard (Roehlkepartain 1991:26).

Stres

"Stress is the way your mind and body react to any new, threatening ... " (Robbins *et al.* 1991:50). Die skielike besef dat die situasie sy lewe ingrypend mag verander en dat, ergste van alles, hy geen beheer daarvoor het nie, lei dikwels tot stres by die kind. Dit mag lei tot onmiddellike fisiologiese reaksies soos hartkloppings, sweet, droë mond, aggressie en selfs floute (Roehlkepartain 1991:26).

Die kind se onmiddellike emosionele beleving van die egskedingskrisis lei onafwendbaar tot verdere reaksies met dikwels meer langdurige gevolge wat in baie gevalle eers op 'n tydstip lank na die akute egskedding begin manifesteer. Vervolgens word enkele gevolge van 'n egskedding op die kind uitgelig.

5.2.4 Negatiewe gevolge van 'n egskedding op die kind

“Probably few children can handle a divorce and emerge unscathed by it” (Brierly 1993:47). Selfs al is dit in die kind se direkte belang, byvoorbeeld in die geval van mishandeling en molestering, en al sou die kind dit selfs as 'n verligting beskou, bly egskedding 'n traumatiese ervaring met talle negatiewe gevolge vir die kind. Enkele negatiewe gevolge word vervolgens genoem:

- Gevolge voortvloeiend uit die krisis van 'n egskedding: konsentrasieprobleme, dagdromery, ongunstige drome, lusteloosheid, hiperaktiwiteit, mediese toestande soos hoofpyn, spierpyn, maagkrampe, asma, aknee, diabetes, verlies aan sig en hakkell en in uiterste gevalle selfs geestesongesteldheid soos verskillende fobieë en obsessies (Gelderblom 1991:589; Robbins et al. 1991:52; Van Staden 1992:183).
- Gevolge voortvloeiend uit gebrekkige identifikasie: identiteitsprobleme, swak selfbeeld, verwronge beskouing van die huwelik (Cronje 1997:14; Van Staden 1992:171).
- Gevolge voortvloeiend uit gebrekkige kommunikasie: angs, selfverwyrt, depressie, selfmoordneigings, oneerlikheid (Cronje 1997:13; Kenyon 1990:10).
- Gevolge voortvloeiend uit gebrekkige fisiese versorging: verbittering, jaloesie, diefstal, bedrog, gewoontemisdad (Du Plessis 1989:38; Nel & Pretorius 1996:182).
- Gevolge voortvloeiend uit gebrekkige dissipline en opvoeding: verlies aan lojaliteit teenoor ouers, verwerping van gesag, ongehoorsaamheid, opstandigheid, rebelsheid, kru taalgebruik, aggressie (Pretorius & Pretorius 1998:334; Roehlkepartain 1991: 25).
- Gevolge voortvloeiend uit gebrekkige liefde en sekuriteit: seksuele wangedrag, die tendens dat egskedding homself herhaal, saamwoon, homofilie, alkohol- en dwelmmisbruik (Imbimbo

- 1995:756; Roehlkepartain 1991:28; Van Staden 1992:185).
- Gevolge voortvloeiend uit gebrekkige geestelike versorging: verwronge Godsbeeld, geloofsvervlakking, opstandigheid teenoor God, weerstand teen kerkisasie, kerkbesoek, kerklike aktiwiteite en persoonlike godsdiens oefening (Bell 1984:12,13; Louw 1986: 51).

6. PRAKTYKTEORETIESE PERSPEKTIEWE OP HERDERLIKE BEDIENING AAN DIE KIND UIT 'N EGSKEIDINGSGESIN

Vanuit die basisteorie, in hermeneutiese wisselwerking met meta-teoretiese insigte, word nou praktykteoretiese riglyne ontwerp. In die praktykteorie staan veral vier sentrale momente op die voorgrond wat die basis vorm van 'n bedieningspatroon aan kinders uit 'n eg-skeidingsgesin.

6.1 Vier sentrale momente gerig op herderlike bediening aan die kind uit 'n egskedingsgesin

6.1.1 Pastorale grondhouding

Die pastorale grondhouding kan beskryf word as die basiese gesindheid, pastorale en kommunikatiewe sensitiwiteit wat ten grondslag lê aan die pastorale optrede van die pastor (Venter 1976:253). Van Pelt (1988:31) verwys daarna as noodsaaklike "qualities that children in need look for in people to whom they would go for help".

Vetskeie komponente word binne die pastorale grondhouding geïdentifiseer:

Kongruensie

Kongruensie beteken opregtheid, heelheid, egtheid en integriteit. In sy opregtheid behoort die bedienaar beelddraer van my Sender te wees (Mack 1994:6).

Onvoorwaardelike agting

Onvoorwaardelike agting is die bewuste aktiwiteit waarin opregte agting, liefde en sorg op 'n positiewe wyse van die bedienaar uitstraal

en bevat 'n stilswyende verwysing na die gesindheid van die Sender. Venter (1972:154) verwys op die belangrike aspek van aanvaarding van die kind sonder onmiddellike goed- of afkeuring wat aan die kind die geleentheid bied om sy emosies sonder onderbreking te verwoord.

Empatie

"Empathy is the feeling of your pain in my heart" (Van Pelt 1988:32). 'n Fyn balans tussen afstand en nabyheid moet deur die bedienaar gehandhaaf word sodat die kind nie moontlik emosioneel van die bedienaar afhanklik kan raak nie.

Luister

Empatie gaan onlosmaaklik gepaard met 'n aktiewe en kreatiewe luisteraksie. Die aksie van luister oorspan vyf dimensies, te wete die kognitiewe, emosionele, houding, eksistensiële en stille dimensies (Venter 1972:151.) Die geheim van luister is om die verpakking waarin die woord van die kind na die bedienaar kom, los te wikkell. Elke woord, elke nie-verbale aksie of gebaar, elke stilte is 'n verpakking waarin verskillende emosies vervat is. Bosch (1995:26) som die hele aksie van luister in 'n drie-deling op, naamlik:

1. Wat gesê word	Woorde	7%
2. Hoe dit gesê word	Stemtoon	38%
3. Wat nie gesê word nie	Lyftaal	55%

Om na geluister te word, is opsigself reeds helend en bevrydend vir die kind en het derhalwe groot terapeutiese waarde (Egendorf 1997:16-17).

Vertroue

Berkley (1994:316) wys daarop dat in die geval van egskeiding dit meestal die bedienaar is wat na die kind moet uitreik en nie die kind wat kom hulp en leiding soek nie. Dit beklemtoon die noodsaaklikheid van 'n vertrouensverhouding gebou op opregtheid en liefde.

Sin vir humor

Van Pelt (1988:35-36) lig die ietwat ongewone mening uit dat 'n fyn sin vir humor wat met omsigtigheid gebruik word, van groot terapeutiese waarde kan wees, veral ten opsigte van kinders.

There is something very therapeutic about a good healthy laugh ... Perhaps kids enjoy being reminded that adults with a sense of humor are a model of hope ... humor can provide emotional release and perspective that is sometimes a rare commodity when coping with crisis.

6.1.2 Die pastorale gesprek

Die pastorale gesprek aan die kind in 'n egskeidingsituasie is meer as bloot hulpverlening, berading of sielsorg, aangesien dit sowel vertikaal as horisontaal begrond en gerig is (Louw 1993:244-245).

- Die ontmoeting tussen God en die mens word deur Woord en gebed in die vorm van kommunikasie ingebed (Berkley 1994: 265).
- God — in Christus — is die subjek van die ontmoeting in die pastorale gesprek. Die pastorale gesprek dra derhalwe 'n amptelike karakter omdat die bedienaar 'n ontrange outoriteit as aangestelde van God het as verkondiger van sy Woord (Venter 1991:62).
- Die objek van die pastorale gesprek is die totale mens as individu binne sy konkrete werklikheid.
- Die inhoud van die pastorale gesprek sentreer rondom die Woord:

Wanneer die Woord gebruik word met outoriteit en in die krag van die Heilige Gees, begin iets in die hoorder se hart en lewe te gebeur .. laat die Woord doen wat ons nie kan doen nie! (Bosch 1995:166).
- Die doel van die pastorale gesprek is geloofsgroei tot geloofsvolwassenheid. Omdat die pastorale gesprek geloofsgroei ten doel het, is dit anders as bloot 'n praatjie of somer net gesels (Louw 1993:245).

6.1.3 Pastorale perspektiewe rondom Skrifgebruik

Kennis van God en kennis van sy Woord is onskeibaar. Die Woord is immers die besondere openbaring van sy ewige krag en Goddelikheid. Ontmoeting tussen God en die mens geskied deur Woord en

Gees. Louw (1993:445) noem dit die “triologiese ontmoeting”. God tree in gesprek met die mens — deur die Woord, en die mens in gesprek met God — langs die weg van gebed en geloof. Die Woord is ook die “draer” van die Heilige Gees wat ten diepste dié Een is wat aan die lydende kind troos en versterking kan gee (Venter 1991:58).

Binne die raamwerk van herderlike bediening aan die kind moet die Woord met groot omsigtigheid gebruik word. As Woordbediening nie aktueel gerig is op die konkrete werklikheid van die lydende kind nie, as dit eensydig verkondig word sonder om ontmoeting te bewerkstellig, of as ontvlugting gebruik word om diepere kommunikasie met die lydende te vermy, word die Woord misbruik (Venter 1991:59). Woordbediening moet dus toepaslik verkondig en uitgelê word binne die konkrete werklikheid van die lydende kind.

6.1.4 Pastorale perspektiewe rondom gebed

Louw (1993:445) heg 'n diepere dimensie aan gebed as bloot dialoog tussen God en mens, soos onder andere deur De Klerk (1975:52) beskou. Hy beskou gebed veel eerder as die aanknopingspunt tussen God en mens en daarom is gebed

... nie in die eerste plek kommunikasie nie, maar gemeenskap ...
gebed is die Amen van die geloof ... 'n deelhê aan die heil.

Gebed dra 'n hele aantal karaktertrekke. Bo alles, meen Berkley (1994:268), het gebed wesenlik 'n antwoordkarakter. God openbaar Homself in besonder deur sy Woord, waarop die mens in aanbidding antwoord. Gebed dra ook 'n sterk vra-karakter wat die mens se totale afhanklikheid teenoor God beklemtoon. Gebed is voorts ook aanbidding om wie God vir die bidder is. In noue samewerking met aanbidding dra gebed ook altyd die karakter van dank. Ten slotte dra gebed ook die karakter van intree. In herderlike bediening speel voorbidding 'n uiters belangrike rol. In herderlike bediening sentreer dit altyd om dubbele voorbidding: enersyds vir die herder as instrument in die hand van sy Sender en andersyds vir die kind in nood as objek van herderlike bediening (Mack 1994:8).

In herderlike bediening moet daar ook teen gebedsmisbruik gewaak word. Gebed mag nooit bloot gebruik word as 'n uitlaatklep vir menslike emosies nie (Louw 1993:449), as platform vir die mani-

pulering van God nie (Adams 1979:69), as ontvlugting uit 'n ongemaklike of spanningsituasie gedurende 'n pastorale gesprek nie (Venter 1972:197) of as 'n geleentheid vir vermaning nie (Berkley 1994:269).

Positief gesien moet die gebed binne die pastorale gesprek met 'n kind eenvoudig, konkreet en tersaaklik wees. Dit is van die uiterste belang dat die bedienaar presies moet weet wat die behoefte van die kind is, en hy moet dit (sonder 'n omhaal van woorde) eenvoudig en konkreet in die gebed verwoord (Van Pelt 1988:53).

6.2 Kontoere van 'n bedieningspatroon

Die wyse waarop die pastorale grondhouding, pastorale gesprek, Skrifgebruik en gebed in die praktyk funksioneer, word in 'n bedieningspatroon verdiskonteer toegespits op die herderlike bediening aan die kind uit 'n egskeidingsgesin. Die kontoere vir 'n bedieningspatroon bestaan uit: verhouding, vertroosting, vrye uitspraak van emosies, verheldering, verkondiging en voorbidding.

Verhouding

Egskeiding is in sy wese 'n weerspieëling van die teendeel van liefde. Daarom het die kind uit 'n egskeidingsgesin 'n hunkering na liefde. In die bedienaar se verhouding tot die kind moet iets van die priesterlike bewoënhed en liefde van Christus uitstraal. Komponente van die pastorale grondhouding soos kongruensie, onvoorwaardelike agting, vertroue, liefde en empatie is vir die skep van 'n vertrouensverhouding van die uiterste belang (De Vriese 1995:48-50).

Verstroosting

Elke kind uit 'n egskeidingsgesin dra letsels en het 'n behoefte aan vertroosting, selfs al kom dit voor asof die kind onaangeraak deur die gebeure is. Aan die kind moet onomwonde verklaar word dat die bedienaar slegs instrument van God, die Opperherder, is. Die bedienaar is nie by magte om probleme op te los en seer te verwyder nie — hy is slegs die draer van 'n gesagvolle boodskap van hoop. God

alleen is die oplossing van alle probleme en derhalwe moet Hy aan die Woord kom.

Veral drie uitgangspunte uit die Skrif is in die voorafvertroosting van belang. Ten eerste moet die kind van God se alwetendheid verseker word. "Hou in gedagte dat die Here jou diepste gedagtes en gevoelens verstaan en deurgrond" (Venter 1990:19). Psalm 139 en Spreuke 14:10 kan eenvoudig vir die kind uitgelê word met die oorhoofse tema: net hyself — en natuurlik God — weet hoe hy voel.

'n Tweede uitgangspunt van vertroosting is die versekering van God se alomteenwoordigheid. Selfs nie in sy grootste krisis sal God hom verlaat nie (Ps. 27:10; 46:6, Jes. 41:8-10;13-14).

Die derde uitgangspunt van vertroosting is die versekering van God se almag. 'n Kind uit die krisis van 'n egskeidingsituasie voel hoop-loos, maar by God is alles moontlik. Al is sy werke totaal ondeurgrondelik (Jes. 55:8, 9), is Hy by magte om die seerste seer weer te verlig en die grootste onsekerheid en vrees weer te verander na sekerheid en hoop (Ef. 3:20,21).

Vrye uitspraak van emosies

Na die versekering van God se alwetendheid, alomteenwoordigheid en almag, behoort die kind die geleentheid gebied te word om sy hart uit te praat sonder enige verhindering byvoorbeeld deur afkeuring. Die aspek van onvoorwaardelike agting is daarvoor van die uiterste belang.

Sodra die kind begin praat, behoort die bedienaar heeltemal op die agtergrond te tree. Nou moet hy luister! Luister is in hierdie geval meelewe; dit is om gevoelens onderliggend aan en tussen woorde aan te voel. "Sensitiwiteit is die wagwoord" (Lotter 1996:3).

Verheldering

Deur genuanseerde luister moet so veel as moontlik inligting bekom word aangaande die kind se belewing van die egskeiding. Die inligting moet dan deur die bedienaar verwerk word ten einde voorlopige afleidings (nie dwingend nie) aan die hand van stellings te maak en die afleidings versigtig te toets. Bly toets totdat die kern

van die kind se probleem aangespreek en in taal verwoord is. Sodoende sal sy probleem vir hom verhelder word (Mack 1994:8).

Verkondiging

Die Woord staan sentraal in die herderlike bediening. Individualisering in Skrifgebruik is derhalwe van die uiterste belang. Vanuit die probleem van die kind moet die bedienaar na die Skrif gaan. Die toespitsing van die verkondiging moet altyd direk op die kern van die kind se probleem gerig wees.

- Sou die oorheersende emosie en probleem van die kind skok, hartseer en verdwaasdheid wees, moet die gerigtheid van die Woord dié van vertroosting wees.
- Indien die oorheersende reaksie van die kind vrees en angs sou wees, moet die Woord die teenwoordigheid en krag van God laat spreek.
- Sou die kind se emosie beheers word deur moedeloosheid, kragteloosheid, hoopverlorenheid of depressie, moet die tema van hoop beklemtoon word.
- Waar skaamte, vernedering en minderwaardigheid die botoon voer, moet die evangelie van vrede en oorwinning verkondig word.
- Sommige kinders word geteister deur 'n oordrewe skuldgevoel — verseker die kind in so 'n geval van skuldvergifnis.
- Indien die kind deur woede, aggressie en haat gedryf word, moet hy vanuit die Woord tot verantwoording geroep word.

Woordverkondiging is meer as bloot probleemoplossings. Aan die kind moet duidelik verkondig word dat God met lyding 'n hoër doel het: 'n doel die kind ten goede. So word lyding en geestelike geloofsgroei met mekaar in verband gebring. "Aanvaar dat daar 'n sin moet wees in die lyding van 'n gebroke huis" (Venter 1990:19).

Voorbidding

Herderlike bediening aan die kind word in sy geheel deur gebed gedra. "Prayer is part of every therapeutic encounter, whether the counselor or the client is aware of it, or not" (Jordan 1993:131). Voorbidding begin reeds voor die eerste ontmoeting met die kind. Gedurende die ontmoeting moet die rol van die stilgebed

beklemtoon word. Na afloop van die verkondiging behoort die bedienaar die ontmoeting af te sluit met gebed. In die gebed moet besonderlik vir die kind voorbidding gedoen word. Die bedienaar moet kort maar baie spesifiek bid. Spreek die kind se naam en die kern van sy probleem in woorde uit en dra dit aan die Here op. Hy is immers die antwoord op die kind se krisis. Deurlopende voorbidding behoort ook na die ontmoeting vir die kind gedoen te word.

Herderlike bediening aan kinders uit 'n egskeidingsgesin is 'n langdurige proses van volgehoue liefde en toewyding vanaf die kant van die bedienaar. In die hele proses bly die bedienaar 'n erdekruike wat maklik kan breek: die krag wat die bediening dra, kom egter van God!

BIBLIOGRAFIE

ADAMS J E

1979. *A theology of Christian counseling*. Michigan: Zondervan Publishing House.

BAXBAUM R E

1995. When pastors divorce: A new approach to congregational healing. *The Journal of Pastoral Care* 49(2):173-186.

BELL H

1984. *Pierced to the heart*. Colechester: Anchor Brendon.

BERKLEY J D

1994. *Leadership handbook of practical theology*. Michigan: Baker Books.

BERTOLINI D M

1994. *Back to the heart of youth work*. USA: Victor Books.

BOSCH E G

1995. *Praktiese Bybelse berading: 'n handleiding vir beraders*. Pretoria: Eldad Geschwend Bosch.

BRIERLEY P

1993. *Reaching and keeping teenagers*. Kent: March Turnbridge Wello.

BRYANT C

1995. Pastoral care and counseling in a cross-cultural context: the issue of authority. *The Journal of Pastoral Care* 49(3):329-333.

CORNES A

1993. *Divorce and remarriage: Biblical principles and pastoral practice*. Michigan: Eerdmans.

CRONJE G M

1997. Die ontwikkeling en evaluering van 'n psigologiese ondersteuningsprogram vir kinders uit egskeidingsgesinne. Potchefstroom: PU vir CHO. (Skripsie — MA Kliniese Psigologie.)

DE JONGH J T

1995. Teaching, pastoral care and counselling in an African context: a problem of contextual relevancy. *The Journal of Pastoral Care* 49(2):189-199.

DE KLERK W J

1975. *Pastorale sensitiviteit*. Johannesburg: Perskor.

DE VRIESE J

1995. Kinderpastoraat: Ontwikkelingen en problemen. *Tijdschrift voor Theologie en Pastorale Counseling* (28):46-50.

DU PLESSIS J

1989. Children and divorce. *Lyra Academica* 4(2):36-43.

EGENDORF A

1997. Listening as healing. *The living pulpit* 6(2):16-17.

GELDERBLOM I L

1991. Egskeiding. *South African Journal of Continuing Medical Education* 9(5):583-590.

IMBIMBO P V

1995. Sex differences in the identity formation of college students from divorced families. *Journal of Youth and Adolescence* 24(6):745-761.

JORDAN P

1993. Imagination and prayer. Stone H W & W M Clements, *Basic types of pastoral care and counseling*. Nashville: Abingdon Press: 129-171.

KENYON W E

1990. How teachers can help children from broken homes. *Journal for technical and vocational education in South Africa* 125:10-12.

LE ROUX G P V & P J ROSSOUW

1992. Jeugbediening — verbondenheid of verwonding. *In die Skriflig* 26(4):537-547.

LESTER A Q

1985. *Pastorial care with children in crisis*. Philadelphia: Westminster Press.

LOTTER G

1996. Berading aan mede-gelowiges: "Handvatsels". (Aanteekeninge vir 'n eendagseminaar oor berading van medegelowiges op Donderdag 21 Maart.) Potchefstroom: PU vir CHO. (Ongepubliseer.)

LOUW D J

1986. *Geen mens mag skei nie(?)*. Stellenbosch: NG Kerk Uitgewers.

1989. *Gesinsverryking: riglyne vir groei en kommunikasie*. Pretoria: Academica.

1993. *Pastoraat as ontmoeting: Ontwerp vir 'n basisteorie, antropologie, metode en terapie*. Pretoria: Sigma-Pers.

MAARSINGH B

1991. *Ezechiël*. Nijkerk: Uitgeverij G F Callenbach.

MACK W A

1994. Developing a helping relationship with counselees. *The Journal of Biblical Counseling* 13(1):5-12.

MALULEKE T S

1996. African intellectuals, African culture and the white academy in South Africa: Some implications for Christian theology in Africa. *Journal of constructive theology* 2(1):3-30.

MCGEADY M R

1996. Youth at risk: The covenant house experience. In *Little children suffer* 1996/2. London: SCM Press, pp. 16-21.

MÜLLER J C & H C SWANEPOEL

1996. Die invloed van die pastorale terapeut se waardesistiem op die verloop van die terapeutiese proses — met spesifieke verwysing na die Afrika-konteks. *NGTT XXXVII*(4):635-641.

NEL F I & H G PRETORIUS

1996. Voorskoolse kinders se beleving van 'n hofgeding oor toesig en beheer. *Koers* 63(4):327-340.

OPPENHUIZEN M

1990. Children: the other victims of divorce. *The Banner* 125(4):12-29.

ROBBINS G, D POWERS & S BURGERS

1991. *A wellness way of life*. Dubuque IA: WMC Brown.

ROEHLKEPARTAIN J L

1991. *Children's ministry that works*. Loveland: Group Books.

SWANEPOEL M G

1995. Om hatende weg te stuur of egskeiding te haat. Watter een wil die Here nie in Maleagi 2:13-16? *NGTT XXXVI(1):65-74*.

TRIMMER E A

1994. *Youth ministry handbook*. Nashville: Abingdon Press.

VAN DER HOVEN H W

1990. How teachers can help children from broken homes. *Journal for technical and vocational education in South Africa* 125:10-12.

VAN DER MERWE M

1994. A social work model for short term intervention with children of divorce. *Maatskaplike Werk — Praktyk* 2:10-15.

VAN DER WOUDE A S

1984. *Zacharia*. Nijkerk: Uitgeverij G.F. Callenbach. (De prediking van het Oude Testament.)

VAN PELT R

1988. *Intensive care: helping teenagers in crisis*. Michigan: Zondervan Publishing House.

VAN STADEN S

1992. *Om heel te word: huweliks- en egskeidingsberaad vanuit 'n gesinspektief*. Pretoria: HAUM — De Jager.

VENTER C J H

1972. Die pastorale dimensie in die begeleiding van sterwendes. Potchefstroom: PU vir CHO. (Verhandeling — Th.M.).

1976. *Die bediening van die versoening aan die bejaarde: 'n pastorale studie in die lig van die Pastorale Briewe*. Potchefstroom: Pro Rege.

1990. My gebroke huis. *Die Kerkblad* 92(2837):19, 21 Februarie.

1991. Guidelines for the praxis of pastoral counseling. *Journal of pastoral practice* X(3):55-62.

WALLERSTEIN J & S BLAKESLEE

1989. Hoe egskeiding man, vrou en kind verander. *Sarie* 40(31):78-79, 20 September.

WEREN W

1996. Children in Matthew: a semantic study. In *Little children suffer*. 1996/2. London : SCM Press, pp. 51-63.